

КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОСТІ, ПРАВА І БЕЗПЕКИ

УДК 35.078.3+351.862.4

І.В. АРІСТОВА, докт. юрид. наук

Національний університет внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНА РОЗВІДКА ЯК НАПРЯМОК УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ СФЕРОЮ¹

Досліджується проблема ефективної реалізації управлінських функцій державного управління інформаційною сферою, значення легалізації інформаційної функції для державного управління. Пропонується розглядати можливість застосування методу інформаційної розвідки для удосконалення державного управління інформаційною сферою. Формулюються переваги та проблеми використання методу інформаційної розвідки.

Важливим інструментом подолання трансформаційної кризи в Україні є створення сучасної, ефективної системи державного управління. В свою чергу, нова система державного управління має бути створена шляхом проведення адміністративної реформи. Метою адміністративної реформи є поетапне створення такої системи державного управління всіма сферами суспільного життя, що забезпечить становлення України як високорозвиненої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури та демократії, дозволить їй стати впливовим чинником у світі та Європі. Її метою є також формування системи державного управління, яка стане близькою до потреб і запитів людей. Ця система державного управління буде підконтрольна народові, прозорою, побудованою на наукових принципах, ефективною. Виходячи із зазначених пріоритетів адміністративної реформи, автор вважає, що його дослідження спрямоване на реалізацію третього етапу адміністративної реформи, а саме на наукове та інформаційне забезпечення системи державного управління, формування механізмів наукового інформаційного моніторингу її функціонування.

Питання інформації та державного управління, взаємозв'язків держави та інформаційної сфери певною мірою розглядалися філософами, теоретиками права, державознавцями, адміністративістами, економістами, соціологами, кібернетиками. Особливо слід підкреслити внесок у розробку даної проблеми таких провідних вчених як В.Б. Авер'янов, Г.В. Атаманчук, О.М. Бандурка, І.Л. Бачило, Ю.П. Битяк, М.С. Вергузаєв, О.А. Гаврилов, В.М. Глушков, Р.А. Каложний, Н.С. Полевой, А.Д. Урсул, М.Я. Швець, Г.В. Щьокін, С.І. Цветков, Н.П. Яблоков та інших. Віддаючи належне досягненням вказаних вчених у галузі

теорії управління, адміністративного права, інформатики і використовуючи їх у своєму дослідженні, автор не тільки певним чином розвиває ці положення, але й, враховуючи становлення в Україні інформаційного суспільства, здійснює постановку нових завдань та обґрунтовує шляхи їх оперативного і якісного вирішення.

Визначаючи державне управління та інформаційну сферу одними із важливих чинників інтеграції різноманітних сфер суспільного життя, забезпечення стабільності, цілісності та поступового розвитку суспільства, автор виходить із необхідності дослідити проблеми щодо моделі державного управління, адекватної сучасному стану суспільства, ефективності державного управління та наукового супроводження державного управління. Підтвердженням необхідності цієї роботи постає недостатня визначеність у науковому середовищі ролі та місця державної інформаційної політики, інформаційної сфери, державного управління в інформаційній сфері в умовах становлення та розвитку інформаційного суспільства в Україні, відсутність спеціальних розробок структури, принципів, завдань, функцій, методів державного управління в інформаційній сфері. Таким чином, назріла потреба у багатоаспектному дослідженні проблеми державного управління в інформаційній сфері в нових умовах розвитку українського суспільства. Слід зазначити, що розкриттю певним чином цієї проблеми у організаційно-правовому аспекті було присвячено роботу [1, с.227-230].

Ціль даної статті полягає у подальших розробках категоріального апарату проблеми державного управління у інформаційній сфері, а саме у дослідженні доцільності розробки та використання методу інформаційної розвідки, який не тільки сприяє якісному забезпеченню державного управління взагалі та в інформаційній сфері зокрема, але й процесу реалізації інформаційної функції, до якої починають трансформуватися і управлінські функції. Ця

¹ Друкується в авторській редакції.

мета та особливості досліджуваного явища – державного управління в інформаційній сфері - зумовили необхідність використання багатьох пізнавальних засобів різних наук, що базується на науковій концепції щодо єдності технічних, природничих та соціальних наук.

Усвідомлюючи потребу у багатоаспектному, різноплановому та якісному забезпеченні державного управління інформаційною сферою, автор вважав за можливе, розвиваючи визначення державного управління, що наведені у працях В.Б. Авер'янова [2, с.11], О.М. Бандурки [3, с.61], запропонувати дефініцію “державне управління національною інформаційною сферою”. Вона подана як сукупність усіх видів діяльності держави (тобто усіх форм реалізації державної влади в цілому) в інформаційній сфері, що забезпечується виконанням ряду управлінських функцій. Дослідження категоріального апарату проблеми державного управління національною інформаційною сферою (НІС) потребувало визначитися із його функціями. Базуючись на існуючих підходах до визначення ролі і місця інформаційної функції у системі функцій держави, автор займає власну позицію, диференціюючи її в залежності від обсягу інформаційної функції на окремих етапах розвитку інформаційного суспільства. На етапі переходу до інформаційного суспільства вона має визначитися як напрямок удосконалення суто управлінської функції; на етапі становлення інформаційного суспільства вона перетворюється у самостійну і одну із головних, а суто управлінська функція сприяє її організації; на етапі розвинутого інформаційного суспільства суто управлінська функція досягає повноти розвитку і стає інформаційною функцією у широкому розумінні. Усвідомлюючи той факт, що інформаційна функція державного управління НІС тільки починає “входити” у свої права, пропонується сприяти становленню інформаційного суспільства та інформаційної держави шляхом легітимації та легалізації цієї функції.

Зроблено акцент на аналізі змісту управлінських функцій, які реалізують державне управління НІС. Констатовано, що природа всіх управлінських функцій (цільових та організаційних) - єдина, це - інформація. Фундаментом управлінських функцій є єдність змісту та форми, узгодженість динамічних та статистичних ознак, що обґрунтовується функціональною концепцією інформації. Інформація як специфічне явище спроможна змінювати зміст управлінських функцій державного управління НІС відповідно до різних етапів розвитку держави. Вважаємо, що відтворення змісту забезпечується цільовими функціями, а організаційні сприяють генеруванню відповідної форми. Є всі підстави вважати, що інформаційна функція держави стане не тільки однією з головних і самостійних, але і всі інші функції держави перетворюються у інформаційні функції у широкому сенсі, а поняття державного управління НІС наповниться новим якісним змістом: це цілеспрямований інформаційний вплив суб'єктів управління (системи органів державної влади в цілому) на об'єкт управління (інформаційну сферу у її широкому тлумаченні), що здійснюється за схемою зворотного зв'язку.

Автор виходить з того, що якісна реалізація управлінських функцій державного управління НІС потребує ефективної системи методів управління із різноманітних га-

лузей знань. Акцентується увага на тих спеціальних методах державного управління НІС, які сприяють не тільки удосконаленню державного управління, але і процесу трансформації управлінських функцій в інформаційні, а саме: інформаційного моделювання майбутнього, соціальної діагностики, штучного інтелекту, експертних оцінок, інформаційної розвідки. Вважаємо за необхідне докладніше зупинитися на одному із спеціальних методів державного управління НІС, що має узагальнюючу назву “метод інформаційної розвідки”. Слід зазначити, що на сьогодні метод інформаційної розвідки не знайшов широкого застосування під час вирішення актуальних завдань державного управління НІС, крім того немає і усталеного тлумачення терміну “інформаційна розвідка”.

На думку автора, обґрунтування необхідності розвитку метода інформаційної розвідки пов'язано з великим стратегічним значенням безпеки інформаційної сфери, яка еволюціонує до єдиного інформаційного простору України, що, в свою чергу, розглядається як основа розвитку інформаційного суспільства, його інтегративна ознака. Безумовно, “розвідка” у широкому змісті постає надзвичайно ємним поняттям, яке включає до себе різноманітні діяльності як відносно таємного, так і відносно відкритого отримання різної інформації, а також щодо застосування для цього найрізноманітніших засобів і методів (радіорозвідка, космічна розвідка і т. ін.) [4, с.315-316]. Більш того, поняття “розвідка” певною мірою відбиває багатовіковий досвід боротьби за інформацію. Слід мати на увазі, що саме розвідка передбачає оцінку тих загроз, які пов'язані із інформаційними війнами, що, на жаль, є одним із негативних проявів процесів глобалізації, у тому числі становлення та розвитку єдиного інформаційного суспільства. У самому загальному плані аналітичну розвідку можна визначити як “розвідку в інформаційній сфері”. Враховуючи те, що інформаційна сфера розглядається у широкому тлумаченні, тобто інформація прозирнула у всі сфери суспільного життя, можна зробити висновок щодо доцільності використання аналітичної розвідки для удосконалення державного управління НІС. Підтвердженням цієї тези слугує також те, що впровадження інформаційних технологій сприяло у свій час підвищенню ефективності державного управління, а повномасштабне інформаційно-аналітичне забезпечення, одним із основних напрямків якого на сьогодні постає аналітична розвідка (точніше, застосування інформаційних технологій в аналітичній розвідці) вплине не тільки на усталеність державного управління, на розвиток його інформаційної функції, але і на усталеність та розвиток інформаційної сфери.

Аналітичну розвідку як специфічний метод державного управління НІС можна визначити як отримання нових знань про інформаційну сферу або інформаційні явища на основі аналітичної обробки здобутої розвідувальної інформації та відомостей про відомі факти. Слід зазначити, що згідно з функціональною концепцією інформації остання інтерпретується як активне відображення, що використовується в управлінні для “знання” невизначеності (ентропії) інформаційної сфери як об'єкта пізнання, а таким чином сприяє і аналітичній розвідці. Метод аналітичної розвідки спирається також на один із філософсько-

методологічних аспектів інформації - забезпечення "випереджаючого" відображення дійсності у самокерованих системах.

У зв'язку із застосуванням методу аналітичної розвідки виникають проблеми як правового, так і організаційного характеру. Існує точка зору, відповідно до якої поняття "інформаційна розвідка" чи "аналітична розвідка" виходять за межі правового поля, оскільки на сьогодні ці поняття законодавчо не визначені. Відповідно до іншої точки зору розвідка тільки тоді постає розвідкою, коли виходить за правове поле. Таким чином, з нашої точки зору, необхідні ґрунтовні дослідження щодо меж правового регулювання аналітичної розвідки, враховуючи і політичне значення інформаційної сфери, і існуючий науковий та практичний досвід інших країн.

Слід зазначити, що Закон України "Про розвідувальні органи України" визначає правові основи організації і діяльності спеціальних органів державної влади, які здійснюють розвідувальну діяльність з метою захисту національних інтересів України від зовнішніх загроз, порядок контролю і нагляду за їх діяльністю, а також встановлює правовий статус співробітників цих органів, їх соціальні гарантії [5]. В цьому ж нормативно-правовому акті у ст.6 закріплюється перелік та повноваження розвідувальних органів України, які забезпечують інтереси держави, зокрема і в інформаційній сфері, - це Служба безпеки України та Міністерство оборони України. У той же час, виходячи із основних завдань розвідувальних органів України (ст.4), вважаємо, що й інші правоохоронні органи України (наприклад, ОВС України) можуть мати певні повноваження щодо забезпечення національної безпеки України в інформаційній сфері, оскільки відповідно до концепції роботи вони постають також і органами управління в інформаційній сфері. У зв'язку з цим доцільно, на нашу думку, вивчити це питання, яке набуває особливого значення у період становлення інформаційного суспільства в Україні та глобалізації організованої злочинності. Підтвердженням конструктивності такої пропозиції може слугу-

вати той факт, що аналітична (інформаційна) розвідка, яка побудована з використанням останніх досягнень у розвитку інформаційних технологій, постає одним із центральних напрямків діяльності Інтерполу щодо боротьби з транснаціонального організованого злочинністю.

Перспективними організаційно-правовими заходами, з нашої точки зору, є виділення комп'ютерної розвідки у самостійний напрям діяльності правоохоронних органів, а також її сполучання із інформаційною розвідкою, що дозволяє говорити вже про комплекс розвідувальних методів, які засновані на сучасних інформаційних технологіях. Відповідної уваги потребують також питання щодо створення об'єднаних інформаційно-аналітичних центрів в органах управління інформаційною сферою, а також підготовка фахівців, які здатні оволодіти новими методами управління. У роботі акцентується доцільність дослідження методу інформаційної розвідки і зроблена спроба привернути увагу науковців до цього перспективного напрямку удосконалення державного управління НІС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О.М., Арістова І.В. Державне управління інформаційною сферою: організаційно-правові засади // Актуальні проблеми державного управління. -2002. -№ 2. -Ч.І. -С.227-230.
2. Державне управління: теорія і практика /За заг. ред. В.Б. Авер'янова. -К.: Юрінком Інтер, 1998. -432 с.
3. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник. -Х.: Університет внутрішніх справ, 1998. -480 с.
4. Овчинский С.С. Оперативно-розыскная информация /Под ред. А.С. Овчинского, В.С. Овчинского. -М.: ИНФРА-М, 2000. -367 с.
5. Закон України "Про розвідувальні органи України" // ВВР України. -2001. -№ 19. -Ст.94.

Надійшла до редколегії 10.12.2004

АРИСТОВА И.В. ИНФОРМАЦИОННОЕ РАЗВЕДКА КАК НАПРАВЛЕНИЕ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ СФЕРОЙ
Исследуется проблема эффективной реализации управленческих функций государственного управления информационной сферой, значение легализации информационной функции для государственного управления. Предлагается рассматривать возможность применения метода информационной разведки для усовершенствования государственного управления информационной сферой. Формулируются преимущества и проблемы использования метода информационной разведки.

***

ARISTOVA I.V. THE INFORMATION INVESTIGATION AS THE DIRECTION FOR IMPROVEMENT OF THE MANAGEMENT BY THE INFORMATION SPHERE

The problem of an effective realisation of administrative functions of the government by the information sphere, the value of legalisation of information function for the state board is investigated. It is offered to consider an opportunity of application of a method of information investigation for improvement of the management by the information sphere. Advantages and problems of use of a method of information investigation are formulated.

“ПРАВО І БЕЗПЕКА” – фаховий журнал правоохоронця